

Ο σχεδιασμός της οπτικής ταυτότητας της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος

**Δημήτρης Παπάζογλου,
Γιώργος Τριανταφυλλάκος,
Γιώργος Δ. Μαθιόπουλος, και
Axel Peemöller**

H/T: gmat at uniwa dot gr (Γ.Δ. Μαθιόπουλος)

Το φθινόπωρο του 2016 η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος προκήρυξε διαγωνισμό για τον «σχεδιασμό οπτικής ταυτότητας» εν όψει της μεταφοράς των συλλογών της Βιβλιοθήκης από το παλιό Βαλλιάνειο κτήριο και το κτήριο στον Βοτανικό στις νέες εγκαταστάσεις της στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος. Τον Φεβρουάριο του 2017 νικήτρια του διαγωνισμού ανακηρύχθηκε το σχήμα υπό τον Δημήτρη Παπάζογλου από την Θεσσαλονίκη. Οι νικητές εξηγούν στο παρόν άρθρο την φιλοσοφία πίσω από τη νέα οπτική ταυτότητα της κύριας βιβλιοθήκης της χώρας.

Designing the visual brand of the National Library of Greece, by Dimitris Papazoglou, Giorgos Triantafyllakos, Giorgos D. Matthiopoulos, and Axel Peemöller — In the autumn of 2016, the National Library of Greece announced a competition for “the design of a visual identity” in view of the transfer of the Library’s collection from the old Vallianeion and Votanikos buildings in central Athens to its new facilities at the Stavros Niarchos Foundation Cultural Centre in Pireus. In February 2017, it was announced that the winner of the design contest was a team led by Dimitris Papazoglou from Thessaloniki. In this article, the winners explain the philosophy behind the new brand of Greece’s main library.

Τον Δεκέμβριο του 2016, η ομάδα υλοποίησης της μετάβασης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος (ΕΒΕ) από το ιστορικό Βαλλιάνειο κτήριο και το κτήριο στον Βοτανικό στις καινούργιες εγκαταστάσεις του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος προκήρυξε διαγωνισμό για τη νέα οπτική επικοινωνία του ιστορικού αυτού Ιδρύματος. Η διαδικασία υπήρξε υποδειγματική με πρωτεργάτρια την κυρία Στεφανία Ξυδιά, υπεύθυνη του έργου για θέματα Επικοινωνίας και Ανάπτυξης Κοινού. Στον διαγωνισμό δήλωσαν συμμετοχή 40 περίπου δημιουργικά γραφεία και πέντε από αυτά προκρίθηκαν να προχωρήσουν σε προτάσεις. Νικήτρια αναδείχτηκε η ομάδα των συγγραφέων του παρόντος άρθρου. Αν και η πρόκληση ήταν μεγάλη,

η ομάδα συνεργάστηκε με επιτυχία, επιτρέποντας στο κάθε μέλος της να συνεισφέρει σημαντικά από την πλευρά του για την ολοκλήρωση της πρότασης και στη συνέχεια την υλοποίηση του έργου.

Αυτό που θα πρέπει να τονιστεί σχετικά με έναν σχεδιαστικό διαγωνισμό, είναι το παράδοξο του τρόπου με τον οποίο καλείται να εργαστεί μια σχεδιαστική ομάδα στα πλαίσια της διαγωνιστικής διαδικασίας. Οι διαγωνιζόμενοι καλούνται, έχοντας την ελάχιστη δυνατή επικοινωνία με τον πελάτη, να κατανοήσουν την περιγραφή του ζητούμενου στόχου, να εργαστούν ουσιαστικά *in vitro* και κεκλεισμένων των θυρών, για να καταλήξουν σε μια όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη πρόταση. Σίγουρα ήταν μια διαδικασία δύσκολη και παράδοξη, η οποία ενείχε σημαντικό ρίσκο τόσο για τους δημιουργούς, όσο και για την EBE.

Συζητώντας, σχεδιάζοντας και συνθέτοντας

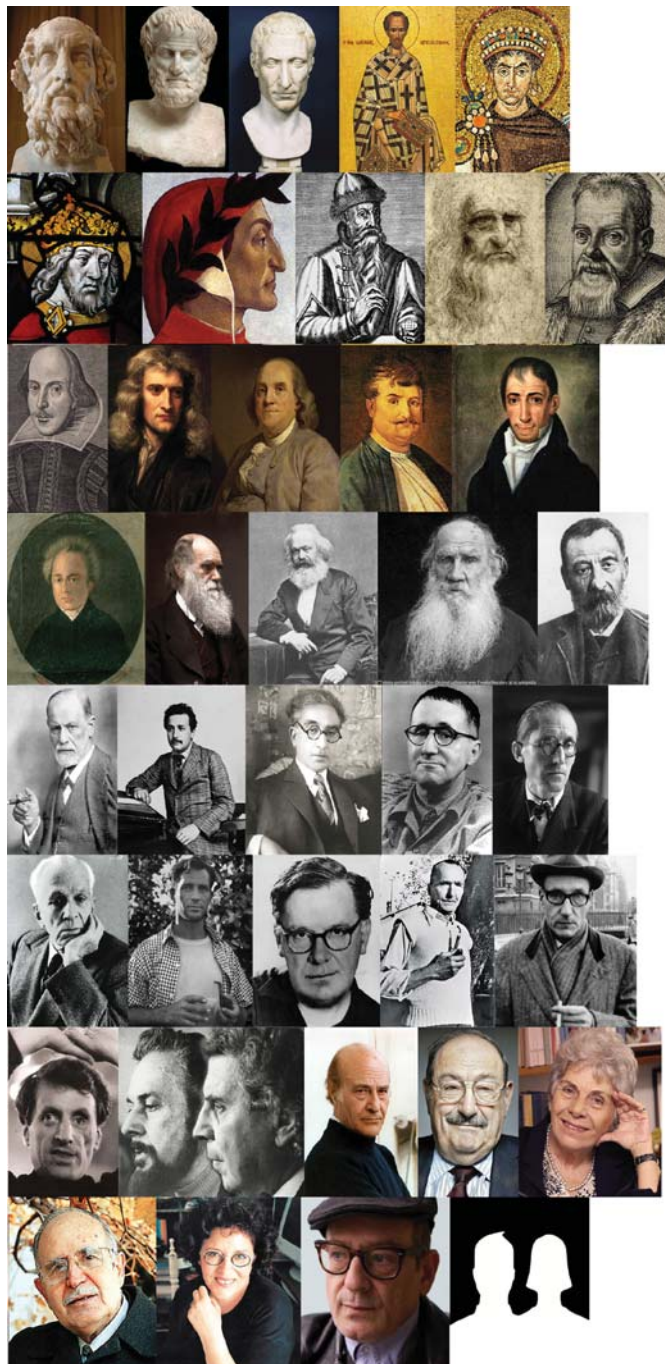
Οι περισσότεροι από τους 130 λογότυπους που σχεδιάσαμε πειραματικά κατά τη διάρκεια των αρχικών μας αναζητήσεων λειτούργησαν ως μια ταυτόχρονη διερεύνηση σε δυο διαφορετικούς άξονες: μια σχεδιαστική και μια εννοιολογική. Αυτή η παράλληλη εξέλιξη είναι μάλλον αναγκαία και αναπόφευκτη στα πλαίσια μιας διαγωνιστικής διαδικασίας. Ωστόσο, η λύση δεν φάνηκε να κρύβεται ανάμεσα σε αυτούς τους, κατά τα άλλα ενδιαφέροντες, *γραφισμούς*. Ο λόγος είναι πως γρήγορα αντιληφθήκαμε ότι το συγκεκριμένο έργο αποτελεί μια πολύ ιδιαίτερη περίπτωση, με δύο πεδία αναζήτησης να αναδεικνύονται εξ αρχής ως πολύ σημαντικά:

- α. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της EBE (σε ποιους πραγματικά απευθύνεται, ποιος ο ρόλος και η δράση της στην ελληνική κοινωνία, πώς θα αναδείξει και θα διατηρήσει τον χαρακτήρα της και πώς θα καταφέρει να συνυπάρξει σε ένα νέο, διαφορετικό περιβάλλον) αλλά και της ύπαρξης κάθε βιβλιοθήκης σήμερα. Τι είναι πλέον μια *βιβλιοθήκη* της εποχής της πληροφορίας, και ιδιαίτερα, τι συνιστά μια *εθνική βιβλιοθήκη*;
- β. Ποιο είναι το εννοιολογικό και πραγματικό περιεχόμενο που η EBE πραγματεύεται, διαφυλάσσει και αναδεικνύει και πώς αυτό συνδέεται ή μπορεί να αποτυπωθεί στην εικόνα της;

Από τον Όμηρο, τον Αριστοτέλη, τον Δάντη, τον Νεύτωνα, τον Ρήγα Φεραίο και τον Δαρβίνο, μέχρι τον Μαρξ, τον Αϊνστάιν, τον Μπρεχτ, τον Καζαντζάκη, τον Ελύτη, τον Έκο, τον Λακάν και τον Μπαμπασάκη, η EBE καλείται να ενσωματώσει και να αναδείξει μια πολυμορφία αρχείων και μια πολυφωνία περιεχομένου με εξαιρετικά μεγάλο εύρος και διαφορετικές αφετηρίες. Η πολλαπλότητα αυτή αποτυπώνεται αισθητικά στα πραγματικά αντικείμενα της Βιβλιοθήκης, στα ίδια τα βιβλία. Πώς είναι δυνατόν ένα μονοσήμαντο γραφικό αντικείμενο, ένα οπτικό σήμα, να καταφέρει να αποτυπώσει ολιστικά αυτή τη διαχρονικότητα και θεματική ευρύτητα;

Ο σχεδιασμός της οπτικής ταυτότητας της Εθνικής Βιβλιοθήκης

39

«Η ΕΒΕ καλείται να ενσωματώσει και να αναδείξει μια πολυμορφία αρχείων και μια πολυφωνία περιεχομένου με εξαιρετικά μεγάλο εύρος και διαφορετικές αφετηρίες.»

Από πολύ νωρίς λοιπόν αντιληφθήκαμε αυτή την αδυναμία και η εστίασή μας επικεντρώθηκε στη βαθύτερη κατανόηση του τι είναι η Βιβλιοθήκη. Καταλήξαμε στο ακόλουθο αξίωμα:

Θεωρούμε πως τόσο η Βιβλιοθήκη ως πανανθρώπινος θεσμός, όσο και η ΕΒΕ συγκεκριμένα, βρίσκονται σε μια ιστορικά κρίσιμη στιγμή: εδράζονται και λειτουργούν σε μια κατάσταση μετέωρη, σε έναν ιδιαίτερο διανοητικό — αλλά και πραγματικό — χώρο ανάμεσα σε μια πληθώρα αντίρροπων δυνάμεων· σε έναν χώρο ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον, στο παλαιό και το νέο, στο κλασικό και το μοντέρνο, στο κλειστό και το ανοιχτό, στο ορατό και το αόρατο, στο προσωπικό και το δημόσιο, στην προστασία (*συντήρηση*) και τη διάχυση, στο υλικό (*βιβλίο*) και το άυλο (*γνώση*), στο αναλογικό και το ψηφιακό, στο πραγματικό και το φαντασιακό, στο εθνικό και το παγκόσμιο.

Αντιλαμβανόμαστε τον μεταβατικό αυτό χώρο ως ένα στάδιο ισορροπίας, ένα σημείο υψηλής τάσης και παλλόμενη ενέργειας: ένα πεδίο μεταίχμιακό, ή καλύπτετα, ενδοριακό. Αποτελεί μια κατάσταση αχρονική και ταυτόχρονα διαχρονική που περιγράφει μια αέναη μετάβαση· έναν χώρο δεκτικό που καταφέρνει να αγκαλιάσει, να ενσωματώσει εντός του και να συνδέσει το σύνολο των αντίρροπων δυνάμεων, επιτρέποντάς τους να ενυπάρχουν και εντέλει να συνθέτουν τη Βιβλιοθήκη ως μια άρρηκτη οντότητα.

Η τελική πρόταση

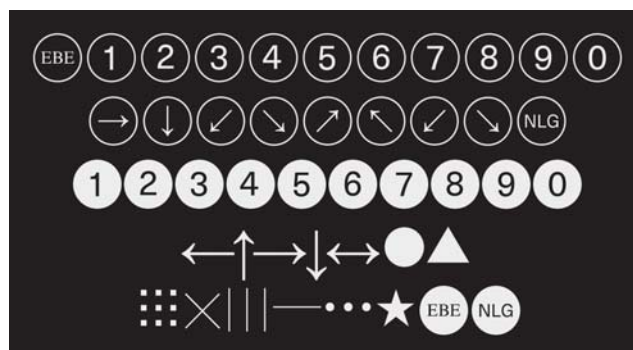
Το εννοιολογικό αυτό πλαίσιο αποτέλεσε τη βάση και καθοδήγησε τη μετέπειτα σχεδιαστική μας διερεύνηση και την τελική πρόταση για την νέα οπτική ταυτότητα της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Μια οπτική ταυτότητα η οποία:

- α. θα αναδεικνύει το περιεχόμενο ως πρωταγωνιστή της επικοινωνίας, και
- β. βασίζεται όχι σε ένα μονοσήμαντο σήμα αλλά σε μια ολοκληρωμένη οπτική γλώσσα που θα συντάσσεται από το ίδιο υλικό που αποτελείται και πραγματεύεται η ΕΒΕ: την Τυπογραφία ως το κατεξοχήν μέσο αποτύπωσης του Λόγου ως Εικόνα· μια οπτική γλώσσα η οποία προκύπτει από ένα τυπογραφικά πλούσιο οπτικό αλφάβητο (ένα σύνολο τυπογραφικών εργαλείων) και ένα αντίστοιχα πλούσιο οπτικό συντακτικό (ένα σύνολο κανόνων συνύπαρξης και στοιχειοθεσίας).

Η προτεινόμενη λύση εκμεταλλεύεται την εγγενή δύναμη της Τυπογραφίας να αποδίδει με εξαιρετική γλαφυρότητα πολιτισμικές, πολιτικές, κοινωνικές και σχεδιαστικές έννοιες, ιδέες και τάσεις. Χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα δύο γραμματοσειρές διαφορετικής μορφολογίας και ιστορικών καταβολών — την NLG Times και την Neue Haas Unica —, δημιουργείται μια ισχυρή οπτική αντίστιξη, η οποία συνιστά μια σαφή *τυπογραφική/μορφολογική* αποτύπωση της *ενδοριακής* φύσης της Βιβλιοθήκης, και επιτυγχάνει να συμπεριλάβει με εκφραστικό και περιεκτικό τρόπο

«Οι κανόνες του
συντακτικού
υποστηρίζουν την
ανάπτυξη μιας
πολυεπίπεδης οπτικής
γλώσσας.»

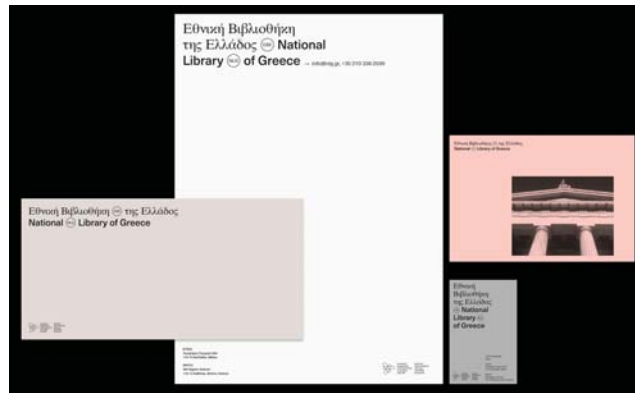
αναφορές και τάσεις από διαφορετικές ιστορικές περιόδους της ελληνικής και παγκόσμιας Ιστορίας.

Ταυτόχρονα γίνεται έντονη χρήση ειδικών χαρακτήρων και συμβόλων εντός του περιεχομένου επικοινωνίας που εμπλουτίζουν την οπτική γλώσσα και ενισχύουν την οπτική της εντύπωση.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η αξιοποίηση των ακρωνύμιων EBE και NLG και η ανάδειξή τους σε διακριτά γραφικά αντικείμενα αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της οπτικής γλώσσας. Το γεγονός πως τα ακρωνύμια αυτά αποτελούν μέρος της καθημερινής εμπειρίας επικοινωνίας της EBE, τα καθιστά οργανικά επικοινωνιακά εργαλεία ιδιαίτερης αξίας γι' αυτήν, ικανά να αξιοποιηθούν τόσο αισθητικά όσο και λειτουργικά, εν είδει κτητορικών σημάτων που υπογράφουν και προσδίδουν κύρος και εγκυρότητα στην επικοινωνία της EBE.

Από την άλλη, οι κανόνες του συντακτικού υποστηρίζουν την ανάπτυξη μιας πολυεπίπεδης οπτικής γλώσσας, μέσω:

- α. της ταυτόχρονης χρήσης της ελληνικής και της λατινικής γραφής στο σύνολο των εφαρμογών επικοινωνίας,

«Ανάπτυξη μιας πολυεπίπεδης οπτικής γλώσσας, μέσω της ταυτόχρονης χρήσης της ελληνικής και της λατινικής γραφής στο σύνολο των εφαρμογών επικοινωνίας.»

- β. της τυπογραφικής ιεράρχησης/διαστρωμάτωσης της πληροφορίας (σχέσεις μεγέθους και μορφολογίας γραμματοσειρών),
- γ. της αξιοποίησης μιας πληθώρας κλασικών τυπογραφικών μηχανισμών για την περαιτέρω επισήμανση του περιεχομένου (π.χ. ευρεία χρήση βοηθητικών τυπογραφικών συμβόλων, παραπομπών, δεικτών, πλάγιων χαρακτήρων σε ονόματα ή τίτλους, κ.ά.),
- δ. της συνέργειας εικόνων και κειμένου με τρόπο οργανικό και άμεσο, και
- ε. της δυνατότητας ανάπτυξης σε διαφορετικές επιφάνειες, με διαφορετική ποσότητα και «ποιότητα» πληροφορίας.

Το οπτικό αυτό συντακτικό ήταν που γέννησε και τον τελικό λογότυπο/σήμα της ΕΒΕ. Η δύναμή του έγκειται στην αυτοτέλειά του, τόσο ως περιεχόμενο όσο και ως εικόνα:

- α. η άμεση αναφορά στον τίτλο της Βιβλιοθήκης (σημαντικό για την εδραίωση της θέσης και της οντότητάς της στο νέο περιβάλλον),
- β. η διατήρηση της προτεινόμενης τυπογραφικής μορφολογίας και
- γ. η ταυτόχρονη χρήση των δύο σχεδιαστικών εκφάνσεων του ελληνικού και λατινικού αλφαβήτου, δημιουργούν ένα διακριτό και δυναμικό αποτέλεσμα το οποίο ταυτόχρονα διαφοροποιεί και αναδεικνύει το νέο περιβάλλον.

Στα πλαίσια της εφαρμογής της οπτικής ταυτότητας της ΕΒΕ καθ' όλη τη διάρκεια των δυο περασμένων ετών, αναπτύχθηκαν ένα σύνολο εφαρμογών, καθώς και μια σειρά από έντυπες και ψηφιακές εφαρμογές, όσο και το επίσημο τελικό παραδοτέο του έργου, ο εφαρμοστικός οδηγός χρήσης (brand manual).

Η φιλοδοξία της σχεδιαστικής ομάδας είναι η οπτική ταυτότητα της ΕΒΕ να μην περιορίσει αλλά να επιτρέψει στον μελλοντικό σχεδιαστή της επικοινωνίας της να

«Να εκφράζονται και να υλοποιούνται με δημιουργικότητα και τόλμη οι έντυπες ή ψηφιακές ανάγκες επικοινωνίας του Ιδρύματος.»

δράσει με απόλυτη ελευθερία ως ανεξάρτητος οπτικός συγγραφέας. Ο τρόπος με τον οποίο έχει δομηθεί δεν συνιστά ένα αυστηρό σύστημα κανόνων οι οποίοι πρέπει απαρέγκλιτα να εφαρμοστούν.

Στόχος της οπτικής ταυτότητας είναι, διατηρώντας το αξίωμα της ενδοριακότητας ως πρωτεύον — ένα αξίωμα που όπως προαναφέρθηκε έχει ενστερνιστεί και υιοθετήσει η ίδια η ΕΒΕ και το προσωπικό της — και αξιοποιώντας το αλφάβητο και το συντακτικό της οπτικής της γλώσσας, να εκφράζονται και να υλοποιούνται με δημιουργικότητα και τόλμη οι έντυπες ή ψηφιακές ανάγκες επικοινωνίας του Ιδρύματος.

Ευελπιστούμε οι μελλοντικοί σχεδιαστές της ΕΒΕ να την αγκαλιάσουν και να την υποστηρίξουν με την ίδια θερμή, όποτε τους ζητηθεί.

